

Syvezhentseva O. I., Candidate of Historical Sciences, PhD, Associate professor of the department of country studies, of State University «Uzhhorod National University» (Ukraine, Uzhhorod), oksanasveg@gmail.com

Investigation of the totalitarian regime in Czechoslovakia at the turn of 40–50 of the XX century: in the light of documentary novelty

In this article, the author analyzes the main aspects of the documentary novelty in social and political transformations in Czechoslovakia in the years 1948–1953, and the process of establishment of totalitarian regime, in particular. The main purpose of the publication – to show the role of mass declassification of documents in the comprehensive analysis, the opening of new funds and archives, the formation of a strong publicly accessible electronic database, as well as, the impact of emergence of new information material on the development of historical science.

Taking into account positive aspects of the formational methodological approach to the investigation of history, the author considers it to be rational to apply civilizational approach for the investigation of social and political transformational processes in Czechoslovakia in this article. The methods of system analysis and synthesis, on the basis of the investigation of reasons correlation, preconditions, and the most sufficient factors of social and political transformations in Czechoslovakia, opened the opportunity for scientific generalization and summarization of the peculiarities of theory and practice of the establishment of totalitarian regime.

Keywords: Czechoslovakia, totalitarianism, archives, National Archive of CR, Archive CC CPC, Archive of the Institute of History of CPC, the Bureau of Documentation and Investigation of Communism Crimes, published documents, Eastern Europe documents in Russian archives, printed press.

Свеженцева О. И., кандидат исторических наук, доцент кафедры страноведения, ГБУЗ «Ужгородский национальный университет» (Украина, Ужгород), oksanasveg@gmail.com

Исследование тоталитарного режима в Чехословакии на рубеже 40–х – 50–х гг. XX в.: сквозь призму документальной новизны

Автор анализирует основные аспекты документальной новизны общественно-политических преобразований в Чехословакии в 1948–1953 годах, в частности процесс утверждения тоталитарного режима. Основная цель публикации – показать, какую роль в комплексном анализе играет массовое рассекречивание документов, открытие новых фондов и архивов, формирование их мощной общедоступной электронной базы. А также как появление новых информационных материалов влияет на развитие исторической науки.

Не отвергая положительные моменты формационной методологической теории к научному исследованию истории, автор считает более рациональным использовать цивилизационный подход в изучении общественно-политических трансформационных процессов в Чехословакии. Методы системного анализа и синтеза, на основании изучения взаимосвязи причин, предпосылок и существенных факторов общественно-политических преобразований в Чехословакии, открыли возможность для научного обобщения и основательных выводов о специфике теории и практики утверждения тоталитарного режима.

Ключевые слова: Чехословакия, тоталитаризм, архивные материалы, Национальный архив ЧР, Архив ЦК КПЧ, Архив Института истории КПЧ, Бюро документации по расследованию преступлений коммунизма, опубликованные документы, Восточная Европа в документах российских архивов, пресса.

* * *

УДК 327.001/002(438)

Буглай Н. М., кандидат исторических наук, доцент кафедры истории та археології, Миколаївський національний університет ім. В. О. Сухомлинського (Україна, Миколаїв), buglay@ukr.net

Східний напрям зовнішньої політики Польщі: ТЕОРЕТИЧНИЙ ТА ПРАКТИЧНИЙ АСПЕКТИ

Східна зовнішня політика Польщі має глибокі історичні корені. У статті висвітлюються різні теоретичні інтерпретації та дискурси східної політики Польщі від початку XX ст. до наших днів. Східний напрям зовнішньої політики Польщі розглядається в контексті концептуальних підходів вивчення проблемних питань її відносин з Україною, Білоруссю та Литвою. Аналізується концепція двовекторної Східної політики, розроблена у 1990 році, а також суттєво нова концепція східної політики «Партнерство заради трансформації», що виникла у 1993 році. Визначено, що сьогодні Польща позиціонує себе в якості посередника між Сходом та Заходом, експерта зі Сходу, а також як головного представника східного розширення НАТО і ЄС.

Ключові слова: східна зовнішня політика, Польща, концептуальні підходи, теоретичні інтерпретації, дискурси.

Одним із визначальних напрямів зовнішньої політики Республіки Польща як у теоретичному, так і у практичному вимірах є розробка так званої «східної політики» країни. Східний напрям зовнішньої політики Польщі на сьогодні сформувався у теоретичній площині саме як східна політика Польщі. Маємо на увазі перш за все її концептуальне узагальнення. Історико-концептуальне обґрунтування східної політики Польщі знайшло свій вираз у антології «Простір свободи: Україна на шпальтах паризької «Культури» за редакцією історика культури Богуміли Бердиховської, де зокрема, польсько-українські взаємини висвітлюють Юзеф Чапський, Юліуш Меровешевський, Владзімеж Бончковський, Богдан Осадчук, Іван Лісяк-Рудницький, Юзеф Лободовський, Борис Левицький [1].

З-поміж країн Центральної Європи, східний вимір зовнішньої політики Польщі, чітко презентовано і в теоретичній площині, адже це не суто географічний сегмент політики, а цілісне концептуальне узагальнення із багатою історичною спадщиною, цілим комплексом проблемних питань у білатеральних зв'язках із східними сусідами «першого порядку». Східна зовнішня політика Польщі має глибинні історичні корені. Фактично, на територіях сучасної України, Білорусі, Литви, які входили до Речі Посполитої, спільно проживали представники вищезазначених народів в межах Rzeczpospolita, отже спільні традиції, спадщина народів вже історично формували менталітет останньої східної межі, рубежу, кордону європейської цивілізації, як східні Польські Креси. Досліджуючи проблемні питання європейської історії, тривалої та складної горизонтальної інтеграції поляків, що завершилася після Першої світової війни, адже поляки здобули свою незалежність внаслідок розвалу трьох імперій, Кшиштоф Помян відзначає, що «поляки змушені були протистояти труднощам у своїх стосунках із українцями-галичанами, українцями Наддніпрянщини, білорусами та литовцями» [2, с. 128–129].

З часів зміни політичного режиму, отже, із 1989 року, з-поміж країн Центральної Європи, саме зовнішня політика Польщі, чітко визначала пріоритет розвитку міждержавних відносин з східними сусідами, зокрема з Україною. Активною була і є зовнішня політика Польщі в центральноевропейському регіоні з метою набуття регіонального лідерства. Зрозуміло, що в цей період Польща мусила варіювати між інтересами та вимогами США в центральноевропейському регіоні («особливі стосунки» США із Польщею), а також і СРСР, війська якої все ще знаходились на території країни (лише 18 вересня 1993 року радянські війська вийшли з території Польщі).

Із набуттям реальної незалежності, суверенітету, Польща розпочала здійснювати деідеологізацію зовнішньої політики, переосмислюючи сутність державних інтересів. У 1990 році в Польщі була розроблена концепція двовекторної Східної політики в контексті нової зовнішньої та безпекової політики – підтримки однаково тісних стосунків з так званим центром СРСР та окремими республіками. Втім, ця політика так званої «двоколіїності» чи «двотуровості» міністра закордонних справ Польщі К. Скубішевського [3] була, по суті, перехідною політикою, і актуальною лише до розпаду СРСР – як розбудови рівнобіжних стосунків як з СРСР (Росією), так і партнерських відносин із окремими країнами, бажаними стати незалежними

державами, зокрема, Україною, Білоруссю, Литвою тощо [4]. Суттєво, нова концепція польської східної політики була розроблена у 1993 році як «Партнерство заради трансформації» [5], де в контексті її реалізації чітко було визначено три завдання польської східної політики: по-перше, це розвиток партнерських білатеральних відносин із новими східними сусідами – Російською Федерацією, Україною, Білорусією, Балтійськими державами, Казахстаном і Молдовою; по-друге, це співробітництво в сфері безпеки в регіоні Центральної та Східної Європи; по-третє, це розвиток економічного співробітництва з колишніми республіками СРСР [6].

Активний розвиток двостороннього співробітництва на сході вимагав і врегулювання проблем на заході. Так, активізація співпраці Польщі з 1998 року відбулася із Німеччиною (зокрема, 14 листопада 1990 р. було підписано польсько-німецьку угоду про остаточне вирішення питання кордонів, а 17 червня 1991 р. підписано базову угоду про добросусідство, так зване «історичне примирення»), що відзначилося у співробітництві Польщі із Німеччиною та Францією у рамках «Веймарського трикутника», який 21 лютого 1998 року було визначено «хребтом» Європи – прологом взаємодії об'єднаної Європи, насамперед, з точки зору сьогодення. Малося на увазі формування нової східної політики ЄС. Фактично, із 2004 року саме Польща намагається стати найголовнішим, так би мовити експертом вже східної політики Європейського Союзу.

Формування концептуальних узагальнень сучасної східної політики Польщі відбулося на основі вже наявних теоретичних розробок і концептуальних положень, які були сформульовані ще на початку ХХ століття. У більш ширшому контексті це можна назвати еволюцією європейської ідеї так званого «санітарного кордону» між Заходом і Сходом, а для Польщі це також було і питанням суверенітету в цілому та її східних регіонів чи колишнього польського пограниччя на сході (кресів), зокрема.

По суті, на початку ХХ століття вирізняються два підходи у дискурсі зовнішньополітичного розвитку Польщі, а точніше її майбутнього суверенного розвитку. Геополітичні концепції історичного розвитку Польщі стосувалися, по-перше, федералістського устрою Польщі (Ю. Пілсудського). Ці ідеї східної зовнішньої політики Польщі ще називали прометеїзмом чи спадщиною династії Ягеллонів. Суть її визначалась у ідеї *федералізму Юзефа Пілсудського* в контексті активної зовнішньої східної політики країни з метою послаблення Росії і створення федерації союзних держав – Польщі, Литви, Білорусі, України. В інтерв'ю журналу «Універсум» Єжи Гедройц зазначає: «Ми зробили цілий ряд помилок... Але я оптиміст, бо якщо взяти польсько-більшевицьку війну 1920 року, концепцію Пілсудського, договір з Петлюрою – це була піонерська справа, яка, на жаль, не була підтримана польським суспільством. І в результаті цього був Ризький трактат, внаслідок якого ми відмовились від будь-якої боротьби за незалежність України. Пілсудський відчував це як поразку своєї політики. Отож концепція Пілсудського була першою такою концепцією, і вона повинна бути продовжена. Але ж ситуація кардинально змінилася. Пілсудський думав про польсько-українську федерацію. А зараз не говоримо про це, для нас саме існування незалежної України річ сама в собі дуже важлива» [7].

Друге концептуальне узагальнення «Польщі П'ястів» (Романа Дмовського) базувалося на протистоянні експансії

Німеччини. Переконавання Дмовського, що головним ворогом Польщі була Німеччина, змусило його пов'язати польське питання з франко-російським союзом. Суперечка між Дмовським та Пілсудським з приводу польської східної політики не залишилася поза увагою великих держав, хоча вони, як і прикордонні нації, вважали, що обидві течії були лише прикриттям польських імперіалістичних планів. Поразка більшовиків на Вислі у 1920 р. відкрила шлях до переговорів. Ризький мирний договір 1921 року розділив етнічно змішані, але переважно українські й білоруські землі між Польщею та більшовиками. Стосовно Вільноса (Вільна) та навколишньої території – історично литовської, але етнічно польсько-білорусько-єврейської – її приєднали поляки воєнним шляхом. Пілсудський був готовий повернути цей регіон Литві, але тільки в тому разі, якщо буде відновлено стару Польсько-Литовську Річ Посполиту. На це не могли погодитися литовці, які воліли утворити незалежну державу. Між двома націями виростає стіна ворожості [8, с. 251–252].

Ризька угода скасувала українсько-польські домовленості квітня 1920 року, перекреслила східну політику Ю. Пілсудського, остаточно поховала його ідею федерації. Він оцінював наслідки цього Договору як для Польщі так й для України вкрай негативно. Тадеуш Головка сказав про Ризьку угоду так: «У Ризі Польща легковажно перекреслила усю свою політику на сході в напрямку федерації ... Будемо називати речі своїми іменами – покинули, зрадили ми... Недовго буде існувати незалежність Польщі без незалежної України». Його слова виявилися пророчими. На думку Т. І. Зарецької, період боротьби України та Польщі за незалежність сформував нові, особливі міждержавні, політичні та дипломатичні відносини. Вихід на європейську арену нових молодих країн, встановлення кордонів між ними, налагодження стосунків з сусідами породжували війни й перемир'я, союзи проти спільних ворогів, формування правової системи співіснування [9].

На нашу думку, з точки зору сьогодення найбільш оптимальною і адекватною сучасності є цілісне переосмислення Ягелонської теоретичної спадщини і формування оновленого концептуального узагальнення у колах польської еміграції так званої *концепції Гедройца-Мерошевського*. Важливо підкреслити, що історичні корені сучасної східної зовнішньої політики Польщі вже у ХХІ ст. також містять положення концепції Гедройца-Мерошевського. Особливого значення набуває також і позиювання Польщі та набуття нею у подальшому геополітичного статусу центральноєвропейської держави.

У діаспорі, після кривавої боротьби 1940-х років, робляться перші спроби діалогу – зокрема завдяки польському паризькому виданню «Культура» та українській «Сучасності». Особливо цікавою є концепція еміграційного польського політичного мислителя Юліуша Мерошевського, який неначе адаптував «федералізм» чи «ягеллонство» пілсудчиків до конструювання стосунків Польщі та визволеного від Росії простору, названого ним ULB (Україна, Литва, Білорусь), причому без ревізії існуючих повоєнних кордонів Польщі [10]. Таким чином, поступово пріоритетним стає європейський підхід, який відкидає усілякі перегляди кордонів і спрямований на активну підтримку незалежності східних сусідів.

Єжи Гедройц, використовуючи видавництво Літературного інституту, створив журнал «Культура»,

на сторінках якого і розгорнулася дискусія з колишніх (зокрема, ягелонської) концепцій східної політики Польщі. Досліджуючи еволюцію польської закордонної політики, Єжи Марек Новаковський – радник у справах східної політики канцелярії президента Л.Валенси, заступник держсекретаря у канцелярії прем'єр-міністра Є. Бузка, з'ясовуючи історичні передумови, етапи становлення й розвитку насамперед східної політики Польщі, підкреслював, що єдиною можливістю розбудови польської політичної думки у міжнародній сфері були еміграційні часописи і передовсім це паризька «Культура» Єжи Гедройца, де закладалися підвалини політики (особливо східної), яку міг втілювати уряд після відновлення Польщею суверенності у статусі міжнародного суб'єкта в 1989 році [11].

Авторитет Гедройца та його опозиційного видання був настільки великим, що, перший візит у ролі президента Республіки Польща Олександр Квасневський здійснив до Парижа, де зустрівся з Гедройцем і обговорив з ним питання східної політики [12].

Геополітичні інтереси Польщі якнайкраще прослідковуються у новій східній політиці. У теоретико-методологічному вимірі варто дослідити геополітичні ідеї, дискурси, які були опубліковані на сторінках паризького еміграційного журналу «Культура». З точки зору історіографії проблематики цікавим є два видання. Перше, це антологія історика культури Богуміли Бердиховської «Простір свободи: Україна на шпальтах паризької культури», яка містить публікації пов'язані з Україною із часопису «Культура» за період 1949–1977 років, а також власне статтю Б. Бердиховської щодо біографії Єжи Гедройца [13].

Друге видання – це збірка публікацій за редакцією О. Гнатюк «Польсько-український діалог: часопис «Kultura» та його спадщина (до сторіччя Єжи Гедройца)», яке містить концепцію УЛБ Єжи Гедройца, публікації як О. Гнатюк, так і Л. Зашкільняка, А. Павлишина, Ю. Прохасько, О. Сливинського [14, с. 37–57]. Важко переоцінити вагомість цього видання у формуванні сучасної східної політики Польщі, адже на сторінках «Культури», редактором якого був Єжи Гедройц, інтелектуали та інші публіцисти також допрацьовували та формулювали концепції розвитку Польщі в контексті радикальних змін у регіоні Центральної Європи. По суті, тут містяться прогнози, що висвітлюють нові обрії міжнародної системи співдружності незалежних держав Центральної Європи. Цей часопис політичної думки еміграції протягом 1947–2000 років був також своєрідним форумом польських дослідників та політичної еліти, де презентували як реальний стан проблем країн регіону Центральної Європи, так і критику тогочасних задекларованих ідеологій, фактично намагаючись подолати післявоєнний розподіл Європи на Захід і Схід.

По суті, це були передвісники і колапсу системи комунізму, розпаду тоталітарних режимів у Східній (комуністичній) післявоєнній Європі ялтинської ери, а також, і, відродження суверенітету країн Центральної Європи та приєднання їх до Західної (демократичної) Європи [15].

Динамізм геополітичних перетворень у Європі на зламі століть підтверджує і загальновідомий вислів Єжи Гедройца: «Чим більше у Польщі друзів на сході, тим більше її значення на заході». Отже, константою концепції Єжи Гедройца та Юліуша Мерошевського від 1974 року

є наступне: активна підтримка суверенних, незалежних України, Литви, Білорусі на сході – як чинників безпеки Польщі і відмова від територіальних претензій до цих суверенних країн й відношення до них як до союзників [16]. Маються на увазі три країни за так званою польською термінологією – абрєвіатури країн «УЛБ» (концепція Гедройца–Мерошевського): незалежних України, Литви, Білорусі, адже саме ці три країни входять у коло східних (Wschód) країн–сусідів. Також східна політика Польщі спрямована на розвиток співробітництва із Росією, але це вже зовсім інший масштаб співпраці. Суверенітет країн «УЛБ» визначав, на думку Є. Гедройца, як безпеку країни, так і безпеку усього регіону Центральної Європи.

Таким чином, еволюція теорії від публічної дискусії, яку започаткував Єжи Гедройц на сторінках «Культури» на досить делікатну і проблемну тему нових кордонів Польщі до формулювання концептуальних засад нової східної політики суверенної Польщі, засвідчила стратегічне бачення польської інтелектуальної, політичної думки багатьох аспектів проблеми.

Головною складовою концепції східної політики, на нашу думку, є незалежна суверенна Польща і реалізація її інтересів. На перше місце у фундаментальній концепції Єжи Гедройца та Юліуша Мерошевського, підкреслимо, майбутньої суверенної країни, висувались національні інтереси Польщі – як незмінність східних кордонів, як попередження і усунення територіальних конфліктів, адже територіальні видозміни не є інтересом незалежної Польщі. Інший національний інтерес – це підтримка теж незалежних націй, майбутніх суверенних України, Литви, Білорусі (УЛБ). Прагматичність і реалістичність цієї концепції базується саме на принципі реалізації її головного інтересу, а саме, *безпеки* майбутньої незалежної Польщі.

Є. Гедройц посів чільне місце в польській культурі та політичній думці. Був одним із незаперечних авторитетів, що здобув своєю незалежністю від сильних світу цього, своєю державницьким мисленням і своєю наполегливою працею на користь Польщі. А також на користь України, оскільки Гедройц вважав, що в державних інтересах Польщі – існування сильної української держави. Власне, Гедройцю завдячуємо тим, що саме Польща першою визнала незалежність України. «Культура», перший номер якої з'явився ще далекого 1947 року, стала журналом, який визначав стандарти у польській політичній думці.

Варто зауважити, що різноплановість та семантична амбівалентність Сходу, східних кресів (меж), східних сусідів першого порядку у східній зовнішній політиці Польщі є характерним явищем і концептуально заснована з одного боку на ідеї прихованої небезпеки, постійної напруги у міждержавних відносинах, з іншого – у цивілізаційній місії Речі Посполитої як захисника Заходу.

Таким чином, існуючі концептуальні тлумачення чи складові східної політики Польщі досить різноманітні, але власне наявність різних теоретичних інтерпретацій, дискурсів та оцінок їх часткової реалізації чи неадекватності реаліям міжнародних відносин, формують можливість відзначити деякі узагальнення, висновки вже з точки зору сьогодення, також сприяють, на нашу думку, розробці *логічного алгоритму розвитку східної політики країни*:

– Польща ні в якому разі *не має претензій до зміни її східних кордонів*, не претендує на повернення східних кресів «Kresy wschodnie» і це було також і ключовим положенням концепції Гедройца–Мерошевського;

– непорушність східних кордонів Польщі логічно призводить до формування «дружнього східного кола» із суверенних країн УЛБ (України, Литви, Білорусі) – сусідів «першого порядку» Польщі на сході;

– з точки зору регіональної та континентальної безпеки, важливим сегментом східної політики є *активна підтримка суверенітету* країн «дружнього східного кола» УЛБ, адже саме незалежність України, Литви, Білорусі вважається для Польщі гарантом власної та європейської безпеки;

– активна підтримка суверенітетів на сході має за вже історичну мету – *послаблення чи мінімізацію російського впливу* через активну підтримку країн УЛБ, що само по собі є важливою складовою алгоритму східної політики Польщі на протязі століть як реалізація історичної місії Польщі на сході в якості форпосту західного християнства та всієї західної цивілізації при постійній загрозі із Сходу;

– існуюча парадигма Польщі як рубіжної країни Європи, яка безпосередньо дотична до наявних широкого спектра за своєю природою проблем у прикордонні на сході, виступає важливою складовою соціально–просторової системи східної політики щодо солідарності, *підтримки демократії* у суспільствах України, Литви, Білорусі;

– у більш ширшому, цивілізаційно–культурному просторі, важливого значення набуває категорія *захисника європейської культурної спадщини, захисту східних кордонів, кресів* Польщі – це цивілізаційна периферія східного простору, це гіперболізація у форт–пост суверенітету усєї країни та Європи в цілому, отже, метою з одного боку є захист східних кордонів під загрозою і цілої країни, континенту, з іншого – розповсюдження цінностей західної цивілізації на сусідні країни;

– системна модель східної політики Польщі інтерпретує *просторові характеристики* змісту, суті її компонентів: інтересів суб'єктів, об'єктів, їх діяльності, і, що особливо важливо усіх типів їх відносин;

– механізм функціонування та розвитку східної політики включає в собі і аналіз *тенденцій їх змін, їх стратегічного бачення та прогнозування* в залежності від соціально–економічного та політичного стану в країнах УЛБ, а це можливо здійснити лише використовуючи *міждисциплінарний* підхід;

– константою східної політики Польщі є відмова від історичних конфліктів і сприяння порозумінню із східними сусідами;

– абрєвіатура УЛБ вже не є оптимальною у науковому дискурсі, а навіть вже анахронічною, внаслідок виокремлення Литви – як реального суб'єкта системи міжнародних відносин, партнера Польщі із євроінтеграційного поступу.

Тож, офіційно новий етап розвитку східної політики Польщі розпочався після зміни політичного режиму у 1989 році і цей процес трансформації продовжився і до 2004 року, дати вступу Республіки Польщі до ЄС. Цей період можливо визначити як «європеїзацію» східної політики Польщі. Взагалі, категорія «Схід» займає особливе значення у польській політичній та суспільній думці, і є не географічним поняттям, а історичним, культурним, стратегічним і геополітичним.

Прагматичне використання головних ідей концепції Гедройца, тобто апеляція до історичних коренів та історико–культурної спадщини в контексті стратегічного бачення майбутнього, формує новий сегмент східної

політики Польщі, яка виходячи із спільної культурно–історичної спадщини, спрямована перш за все на підтримку суверенітету та на розвиток політичного та культурного впливу східноєвропейських країн.

Сьогодні саме Польща з–поміж країн Центральної Європи намагається активно долучитися до формування нової східної стратегії ЄС, що знайшло своє остаточне оформлення у 2008 році в рамках східного партнерства. Сутнісним елементом є позиціонування Польщі в якості посередника між Сходом та Заходом, експерта зі Сходу, а також презентація себе як головного представника східного розширення НАТО і ЄС. Ці активні дії визначають автоматично також і послаблення російського впливу чи послаблення реалізації російських інтересів на регіон Центральної та Східної Європи.

Список використаних джерел

1. Простір свободи. Україна на шпальтах паризької «Культури» / (Пер. з пол.) / Упорядник Богуміла Бердиховська. – Київ: Критика, 2005. – 527 с.
2. Помян К. Европа та її нації / К. Помян. – Львів: Каменяр, 2003.
3. Skubiszewski K., Polska polityka zagraniczna / K. Skubiszewski // Rocznik Polskiej Polityki Zagranicznej. – 1991. – S.21–22. Zob. więcej: wystąpienia sejmowe ministra spraw zagranicznych Krzysztofa Skubiszewskiego z 8 V 1992 roku, 29 IV 1993 roku oraz 30 IV 1993 roku. Strona internetowa Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://orka2.sejm.gov.pl>
4. Menkiszak M., Piotrowski M. A. Polska polityka Wschodnia, [w:] Polityka zagraniczna RP 1989–2002, red. Kuźniar R., Szecepanik K. – Warszawa, 2002. – 214 s.; Kuźniar R. Polityka zagraniczna III Rzeczypospolitej / R. Kuźniar. – Warszawa, 2012. – 83 s.
5. Kupich A., Partnerstwo dla transformacji / A. Kupich. – Warszawa: Polski Inst. Spraw Międzynarodowych, 1994. – 34 s.
6. Całka M. J. Polska polityka wschodnia w 1994 / M. J. Całka // Rocznik Polskiej Polityki Zagranicznej. – 1995. – S.50–52.
7. Гедройц Єжи. «Ініціатива повинна належати Польщі...» / С. Гедройц // Універсум. – 1995. – №7–8. – С.36–37.
8. Вандич Пьотр. Ціна свободи. Історія Центрально–Східної Європи від Середньовіччя до сьогодення / Пьотр Вандич. – Київ: Критика, 2004.
9. Зарецька Т. І. Відносини Директорії Української Народної Республіки з Польською Республікою / Т. І. Зарецька // Міжнародні зв'язки України: наукові пошуки і знахідки. – Київ: Інститут історії НАН України, 2002. – Вип.11. – С.90–91.
10. Возняк Тарас. Моделі українсько–польського співіснування: ретроспектива і перспектива / Тарас Возняк [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ji.lviv.ua/ji-library/Vozniak/>
11. Новаковський Єжи Марек. Закордонна політика Польщі: цілі і очікування / Єжи Марек Новаковський // Український журнал. – 2009. – №11. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrzurnal.eu/ukr.archive.html>
12. Зайончковський В. Восточная Европа в польской дипломатии / В. Зайончковський // Pro et Contra. – 1998. – №2. – С.5–12.
13. Бердиховська Б. Україна в житті Єжи Гедройца та на шпальтах паризької «Культури» / Видання підготувала Б. Бердиховська // Простір свободи. Україна на шпальтах паризької «Культури». – К.: Критика, 2005. – С.9–33.
14. Гнатюк О. Польсько–український діалог: часопис «Kultura» та його спадщина (до сторіччя Єжи Гедройца) / О. Гнатюк. – Львів: Центр гуманітарних досліджень; К.: Смолоскип, 2007.
15. Кундера М. Трагедія Центральної Європи / Мілан Кундера [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ji.lviv.ua/n6texts/kundera.htm>
16. Mieroszewski J. Polska Ostpolitik / J. Mieroszewski // Kultura. – 1973. – №6. – P.305–320; Mieroszewski J. Rosyjski «kompleks polski» i obszar ULB / J. Mieroszewski // Wizja Polski na łamach «Kultury» 1947–1976, Cz.2. – Lublin: Wydawnictwo UMCS, 1999. – S.277–288.

References

1. Prostir svobody. Ukraina na shpaltah paryzkoj «Kultury» / (Per. z angl.) / Uporydnyk Bogumila Berdyhovska. – K.: Krytyka, 2005. – 527 s.
2. Pomyn K. Evropa ta ii nacji / K. Pomyn. – Lviv: Kamenyr, 2003.

3. Skubiszewski K., Polska polityka zagraniczna / K. Skubiszewski // Rocznik Polskiej Polityki Zagranicznej. – 1991. – S.21–22. Zob. więcej: wystąpienia sejmowe ministra spraw zagranicznych Krzysztofa Skubiszewskiego z 8 V 1992 roku, 29 IV 1993 roku oraz 30 IV 1993 roku. Strona internetowa Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej [Elektronnyy resurs]. – Rezhim dostupu: <http://orka2.sejm.gov.pl>

4. Menkiszak M., Piotrowski M. A. Polska polityka Wschodnia, [w:] Polityka zagraniczna RP 1989–2002, red. Kuźniar R., Szczepanik K. – Warszawa, 2002. – 214 s.; Kuźniar R. Polityka zagraniczna III Rzeczypospolitej / R. Kuźniar. – Warszawa, 2012. – 83 s.

5. Kupich A., Partnerstwo dla transformacji / A. Kupich. – Warszawa: Polski Inst. Spraw Międzynarodowych, 1994. – 34 s.

6. Całka M. J. Polska polityka wschodnia w 1994 / M. J. Całka // Rocznik Polskiej Polityki Zagranicznej. – 1995. – S.50–52.

7. Gedroic Ezhly. «Iniciatyva povynna nalezhaty Polshi...» / E. Gedroic // Universum. – 1995. – №7–8. – S.36–37.

8. Vandyh P'etr. Cena svobody. Istoriya Centralno–Shidnoi Evropy vid Sredn'ovichchy do s'ogodenny / P'etr Vandyh. – K.: Krytyka, 2004.

9. Zaretskay T. I. Vidnosyny Dyrektorii Ukrains'koi Narodnoi Respubliki z Pol'skoy Respublikoi / T. I. Zaretskay // Mizhnarodni zv'yazky Ukrainy: naukovi poshuky i znahidky. – K.: Instytut istorii NAN Ukrainy, 2002. – Vyp.11. – S.90–91.

10. Voznyak Taras. Modeli ukrainsko–pol'skogo spivnisuvnnyia: retrospektyva i perspektyva / Taras Voznyak [Elektronnyy resurs]. – Rezhim dostupu: <http://www.ji.lviv.ua/ji-library/Vozniak/>

11. Novakovskiy Ezhly Marek. Zakordonna polityka Polshi: cili i ochikuvannya / Ezhly Marek Novakovskiy // Ukrainskiy zhurnal. – 2009. – № 11. [Elektronnyy resurs]. – Rezhim dostupu: <http://www.ukrzurnal.eu/ukr.archive.html>

12. Zajonzhkovsky V. Vostochnaya Evropa v pol'skoi diplomatii / B. Zajonzhkovsky // Pro et Contra. – 1998. – №2. – S.5–12.

13. Berdyhovska B. Ukraina v zhytly Ezhly Gedroica ta na shpaltah paryzkoj «Kultury» / Vydannya pidgotuvala B. Berdyhovska // Prostrir svobody. Ukraina na shpaltah paryzkoj «Kultury». – K.: Krytyka, 2005. – S.9–33.

14. Gnatyuk O. Pol'sko–ukrainskiy dialog: chasopys «Kultura» ta joho spadshyna (do storchchya Ezhly Gedroica) / O. Gnatyuk. – Lviv: Centr humanitarnykh doslidzhen'; K.: Smoloskyp, 2007.

15. Kundera M. Tragediya Centralnoi Evropy / Milan Kundera [Elektronnyy resurs]. – Rezhim dostupu: <http://www.ji.lviv.ua/n6texts/kundera.htm>

16. Mieroszewski J. Polska Ostpolitik / J. Mieroszewski // Kultura. – 1973. – №6. – P.305–320; Mieroszewski J. Rosyjski «kompleks polski» i obszar ULB / J. Mieroszewski // Wizja Polski na lamach «Kultury» 1947–1976, Cz.2. – Lublin: Wydawnictwo UMCS, 1999. – S.277–288.

Buglay N. M., candidate of historical sciences, associate professor of history and archeology of Nicholas National University of name V. O. Sukhomlinsky (Ukraine, Mykolaiv), buglay@ukr.net

East direction of foreign policy of Poland: theoretical and practical aspects

The east foreign policy of Poland has deep historical roots. In the article different theoretical interpretations and discussions of east policy of Poland are illuminated from the beginning XX century to our days. East direction of foreign policy of Poland is examined in the context of conceptual approaches of study of problem questions of her relationships with Ukraine, Belarus and Lithuania. Conception of the two–vectors East policy, worked out in 1990 year, and also substantially new conception of east policy, is analysed «Partnership is for sake of transformation», that arose up in 1993 years. Certainly, that today Poland positions itself in quality a mediator between East and the West, expert easterly, and also as a main representative of east expansion of NATO and EU.

Keywords: east foreign policy, Poland, conceptual approaches, theoretical interpretations, discussions.

Буглай Н. М., кандидат исторических наук, доцент кафедры истории и археологии, Николаевский национальный университет им. В. А. Сухомлинского (Украина, Николаев), buglay@ukr.net

Восточное направление внешней политики Польши: теоретическое и практические аспекты

Восточная внешняя политика Польши имеет глубокие исторические корни. В статье освещаются разные теоретические интерпретации и дискуссии восточной политики Польши от начала XX ст. до наших дней. Восточное направление внешней политики Польши рассматривается в контексте концептуальных подходов изучения проблемных вопросов ее отношений с Украиной, Беларусью и Литвой. Анализируется концепция двовекторной

Восточной политики, разработанная в 1990 году, а также существенно новая концепция восточной политики «Партнерство ради трансформации», что возникла в 1993 году. Определено, что сегодня Польша позиционирует себя в качестве посредника между Востоком и Западом, эксперта по Востоку, а также как главного представителя восточного расширения НАТО и ЕС.

Ключевые слова: восточная внешняя политика, Польша, концептуальные подходы, теоретические интерпретации, дискуссии.

* * *

УДК 327:304.4(4–672)СС

Граціотова В. І.,
аспірантка кафедри історії та світової політики,
Одеський національний університет ім. І. І. Мечникова
(Україна, Одеса), viti9f@rambler.ru

КОНЦЕПТУАЛЬНИЙ ВИМІР МУЛЬТИКУЛЬТУРАЛІЗМУ В ЗАХІДНІЙ ЄВРОПІ

В сучасній Західній Європі наявна криза цінностей, яка постає у кризі образу життя, що проявляється в тенденції соціально–культурної нерівності. Ця криза позбавляється новими викликами часу – впливом мігрантів та біженців, представників іншої культури, що сповідують іншу релігію та посиленням антиіммігрантських настроїв серед населення. В таких умовах, необхідно проаналізувати концептуальний вимір мультикультуралізму в Західній Європі вже не тільки з позицій критики можливостей його успішного втілення, а і з метою віднайдення шляху стабілізації політичної, соціальної та культурної ситуації, що склалася. «Мультикультуралізм» розглядається нами як політична практика неконфліктного співіснування в одному життєвому просторі різномірних культурних груп. Необхідно виробити модель ефективного мультикультуралізму з оглядом на сучасні виклики, що постали перед Західною Європою.

Ключові слова: мультикультуралізм, проблеми полікультурності, глобалізація, толерантність.

Мультикультуралізм – політика, спрямована на збереження і розвиток в окремо взятій країні і в світі в цілому культурних відмінностей, а також теорія або ідеологія, що обґрунтовує таку політику [5].

Можна виділити декілька контекстів розуміння мультикультуралізму дослідниками:

– емпіричний або аналітичний, коли фіксується ступінь та форми культурного різноманіття спільнот, прояви такого різноманіття;

– політичний, коли мультикультуралізм розглядається в якості стратегії, концепції, механізму управління культурним різноманіттям, приводяться аргументи «за» і «проти» реалізації мультикультурної парадигми;

– в третьому контексті мультикультуралізм розглядається у дискурсах політичної та соціальної філософії через призму соціально–політичного устрою і прав людини в умовах культурного різноманіття того чи іншого суспільства.

На нашу думку необхідно комплексно і послідовно застосовувати ці контексти, завдяки чому політична практика мультикультуралізму у країнах ЄС буде розкрита в повній мірі.

Загалом, політика мультикультуралізму може носити як пасивний, так і активний характер. У першому випадку вона передбачає толерантне ставлення до культурного різноманіття, у другому – активну підтримку і заохочення цього різноманіття.

В. А. Тишков окреслив такі сфери політологічного застосування поняття «мультикультуралізм»:

1) описове використання терміну, при якому поняття «мультикультуралізм» характеризує суспільство, яке має складний етнокультурний склад; 2) нормативну або ідеологічну сферу використання терміну, в якій мультикультуралізм позначає специфічну групу політичних